

ØNSKEbarn

42 min. Danmark, 1990

Instruktion, manuskript og kamera: Katia Forbert Petersen

Klip: Grete Møldrup

Instruktørassistance, lys: Steen Dalin

Fotografassistance: Erik Norsker

Lyd på location: Ralf Jacobsen

Lydefterarbejde, mix: Iben Haahr Andersen

Produktionsleder: Annette Olsen

Musik: Johan Zachrisson

Produceret af Sfinx Film/TV for Det Ethiske Råd med støtte fra Statens Filmcentral, Sygekassernes Helsefond og Dansk Sygeplejeråd.

Film nr. 15-023. Video nr. V15-023

Decimalnr. 15.3

Denne pjece er udgivet af Statens Filmcentral og Det Ethiske Råd, 1990.

Tekst: Det Ethiske Råd. Layout: Peter Gyllan.

Sats: Andreas Steinmann. Tryk: Haugaard Grafisk.

“Adam kendte sin hustru Eva, og hun blev frugtsommelig...”

1. Mosebog, kap. 4, v. 1

Ønskebarn

En film om reagensglas-befrugtning

Fra tidernes morgen var det kvindens pligt at føde børn... Ufrugtbarhed var en tragedie, det gjorde hende forstødt og mindre værd.

Om filmen

Ønskebarn er en drama-dokumentar film om den ulykke, det er for mennesker ikke at kunne få børn - og om den behandling, som lægevidenskaben nu er i stand til at give - reagensglas-befrugtning.

Hos de fleste mennesker giver ordet “reagensglasbarn” en negativ reaktion og en forestilling om “et foster, der vokser i et reagensglas”.

Jeg ville finde ud af, hvad det egentligt er, der foregår. Hvordan laver man reagensglasbørn? Hvad føler de mennesker, som har besluttet sig for at få børn på denne måde?

I Danmark er 15% af alle par ufrivillig barnløse.

Eva og Steen, hovedpersonerne i filmen, har overvejet adoption som løsning på deres barnløshed - men det vil de alligevel ikke.

Evas håb om at få sit “eget” barn er det afgørende.

Trin for trin gennemgår hun behandlingen...

Evas æg udtages fra hendes æggestokke og befrugtes med Steens sæd i en lille dyrkningsskål. Normal befrugtning kan ikke finde sted, fordi Evas æggeledere er ødelagte. Efter 48 timer lægges de befrugtede æg tilbage i Evas krop - i livmoderen.

Følelser og information i samme film. To verdener konfronteres: Barnløshedens indelukkede, nærmest traumatiske verden med den konkrete, kølige - men håbefulde hospitalsbehandling.

Jeg ville ikke lave en film *for* eller *imod* reagensglas-metoden. Tilskueren har mulighed for selv at tage stilling til de etiske spørgsmål omkring den moderne forplantningsteknologi.

Katia Forbert Petersen

Når livet begynder i et glas

I 1978 blev Louise Brown født i England. Det skete under stor opmærksomhed fra medierne. Årsagen var, at Louise var det første menneske, der blev undfanget uden for morens krop. Det skete ved, at et æg fra Louises mor blev befrugtet med sæd fra Louises far - i et reagensglas. Teknikken kaldes reagensglasbefrugtning.

Siden Louises fødsel er udviklingen gået stærkt. Der er født flere tusinde børn efter reagensglas-befrugtning verden over.

I Danmark blev det første reagensglasbarn født i 1982 på Rigshospitalet i København. Siden er der i Danmark født omkring 200 børn ved hjælp af denne metode.

Andre løsninger på barnløshed

I Danmark anvendes reagensglasbefrugtning kun, hvis kvindens æggeledere er ødelagte. I udlandet anvendes metoden også ved andre former for barnløshed. Men er det overhovedet muligt at undgå ufrivillig barnløshed og dermed at bruge reagensglas-befrugtning?

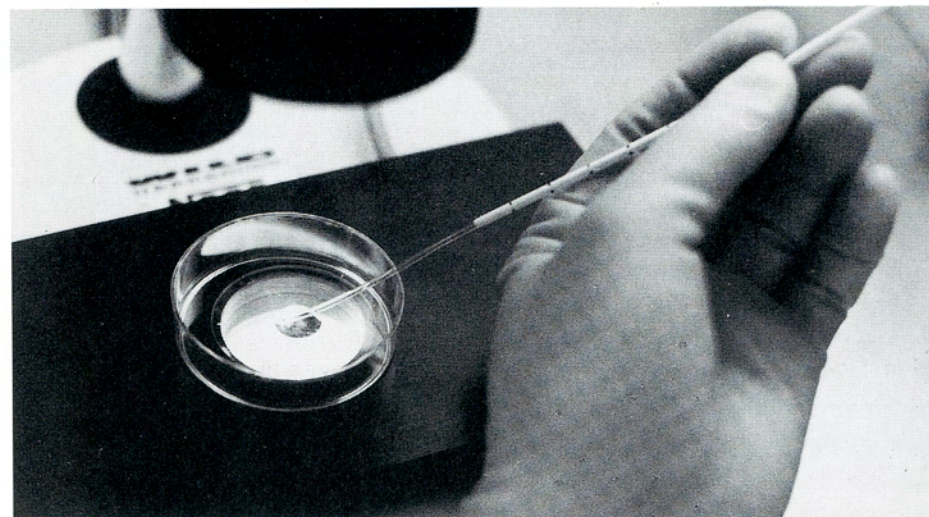
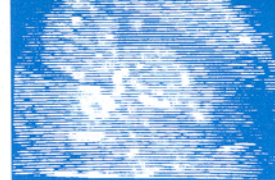
Mange kvinder har fået ødelagt æggelederne på grund af underlivsbetændelse. Underlivsbetændelse kan opstå i forbindelse med bl.a. kønssygdomme. Brug af kondomer vil kunne forhindre nogle tilfælde af ødelagte æggeledere.

Også et dårligt arbejdsmiljø kan spille en rolle for både mandens og kvindens evne til at få børn. Men det er svært at få et klart billede af, hvordan arbejdsmiljøet egentlig påvirker vores frugtbarhed. Alligevel kan en bedring af arbejdsmiljøet generelt formindske den ufrivillige barnløshed.

Det er klart, at der må sættes på forebyggelse. Men trods en øget forebyggelse vil der altid være nogen kvinder, der får underlivsbetændelse, uden at de mærker det. Der vil altså altid være kvinder, som kun kan få børn ved hjælp af reagensglas-befrugtning. Medmindre de får et barn gennem adoption.

Behandlingen er belastende

Ca. 2/3 af de par, der behandles med metoden, får ikke et barn, fordi kvinden ikke bliver gravid eller aborterer. De kommer altså igennem behandlingen med skuffelser og kan have haft mange psykiske belastninger. Ventetiden er lang, før behandlingen kan startes. I løbet af behandlingen er der mange psykiske op- og

nedture, hvor håb veksler med opgivelse. Parforholdet bliver belastet og lysten til sex kan mindskes.

Der er ingen tvivl om, at god oplysning om behandlingens forløb er meget vigtig. Desuden er det vigtigt med psykologisk støtte under behandlingen. Og ikke mindst efter behandlingen, hvis parret ikke får det højt ønskede barn.

Når der er æg i overskud

En kvinde, der gennemgår behandling, danner mere end et modent æg. Det er fordi hun stimuleres med hormoner. Alle de modne æg befrugtes i reagensglas. Det er ikke i dag muligt at "ramme" nøjagtigt det antal befrugtede æg, man har brug for. Derfor er der hyppigt befrugtede æg til overs.

Disse overskydende æg kan nedfryses og anvendes til en senere behandling, hvis den første behandling mislykkes. Eller parret senere beslutter sig til at få flere børn.

I Danmark nedfryser man ikke befrugtede æg. Hvis teknikken indføres, vil den blive brugt til at forbedre de barnløses behandling. Andre formål har ikke været på tale.

Donation af æg

De overskydende befrugtede æg kan også gives bort til en anden kvinde eller et andet par. Æggene kan f.eks. gives til en kvinde, som ikke selv kan danne æg, fordi hun har en medfødt misdannelse af æggestockene. I så fald får barnet mulighed for at have 4 forældre ved sin fødsel. Den *genetiske mor*, som har leveret ægget. Den *biologiske mor*, som går med barnet under graviditeten. Den *genetiske far*, som har leveret sæden, og den *sociale far*, som er far efter fødslen.

Donation af æg foregår ikke i Danmark i øjeblikket. Man må sikre sig mod, at den genetiske mor og far senere fortryder, at de har afgivet det befrugtede æg. De må altså afgive forældreretten, samtidig med, at de nye forældre sikres alle forældrerettigheder og -pligter over for det kommende barn.

Hvem skal have børn?

I Danmark tilbydes reagensglasbefrugtning kun til gifte og til faste parforhold bestående af en mand og en kvinde.

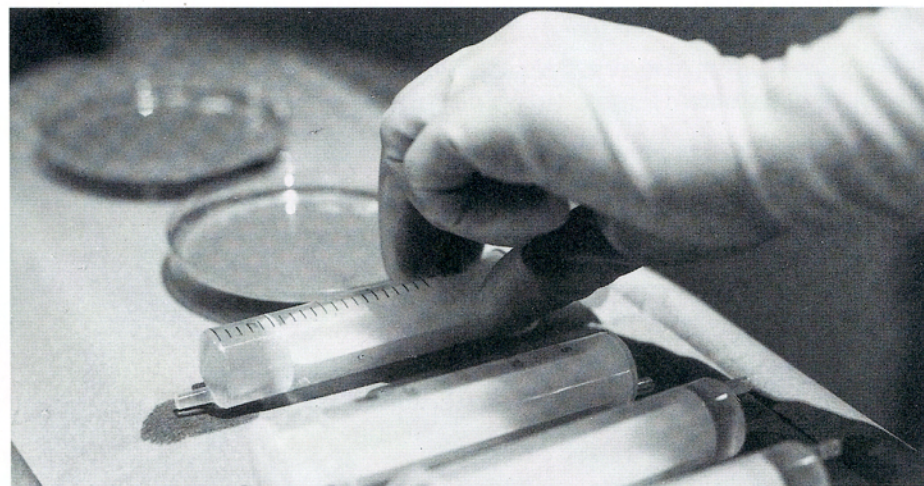
Det er fordi samfundet vil sikre et barn både en far og en mor, for at barnet kan få trygge opvækstvilkår. Men parforholdet anses af mange ikke længere for den eneste rigtige livsform. Kan to kvinder ikke give et barn en tryk opvækst? Eller en enlig kvinde?

Kritik af reagensglasbefrugtning

Ved reagensglasbefrugtning udsættes befrugtede menneskelige æg for manipulation. De kan bruges til forsøg. Forsøg, der har til formål at forbedre reagensglasbefrugtningen. Et befrugtet menneskeligt æg er begyndelsen til et menneske. Hvis vi f.eks. laver forsøg på det, bliver menneskeligt liv gjort til et materiale. Det betyder, at respekten for menneskelivet kan krænkes.

Hvis vi tillader os at manipulere med et befrugtet æg, kan grundlaget for vores moral skride, mener mange. Vi kommer altså på et moralsk skråplan, som vi ikke kan overskue konsekvenserne af. Det bliver ikke muligt at sætte grænser. Når vi først begynder at lave forsøg på befrugtede æg, bliver det næste fosteranlæg og fostre. Til sidst vil også vores syn på mennesker kunne ændres.

Der er altså nogen der mener, at vi må beskytte det befrugtede æg lige så meget som et menneske, hvis vi skal undgå denne udvikling.

Det Ethiske Råds holdning

De nye måder at få børn på rejser etiske spørgsmål, som bør diskuteres i hele samfundet og ikke blot blandt eksperter.

Folketinget har nedsat Det Ethiske Råd, som bl.a. skal skabe debat om disse etiske spørgsmål.

Rådet har afgivet redegørelsen "Beskyttelse af menneskelige kønsceller, befrugtede æg, fosteranlæg og fostre" om reagensglasbefrugtning og brug af befrugtede menneskelige æg.

I redegørelsen indstiller rådet, at beskyttelsen af menneskelige befrugtede æg, fosteranlæg og fostre skal sikres gennem en ny lovgivning.

Indstillingen rummer både *flertals-* og *mindretals-indstillinger*, der er blevet til med udgangspunkt i to forskellige vurderinger af de nye befrugtningsteknikker.

Rådet er imidlertid enigt om følgende:

Det gældende forbud mod forsøg, som har til formål at muliggøre fremstilling af arvemæssigt identiske mennesker, skal opretholdes.

Det skal desuden fortsat være forbudt at lave forsøg, som har til formål at muliggøre fremstilling af mennesker ved sammensmeltning af genetisk forskellige fosteranlæg og at lave forsøg, der har til formål at muliggøre fremstilling af mennesker ved sammenblanding af arternes arvemasse.

Disse forbud bør suppleres med forbud mod at indsætte overskydende befrugtede menneskelige æg i livmoderen, hvis de har været genstand for forsøg, som kan være skadelige.

Desuden skal det være forbudt at indsætte menneskelige befrugtede æg, fosteranlæg eller fostre i livmoderen på et dyr, eller at indsætte befrugtede æg, fosteranlæg eller fostre fra dyr i livmoderen hos en kvinde.

Rådet vil ligeledes forbyde forsøg og behandlingsforsøg, der formodes at medføre arvemæssige ændringer, der kan videreføres i kommende generationer, og det bør ikke være tilladt at sælge befrugtede æg, fosteranlæg og fostre eller dele heraf.

Der bør i fremtiden gøres en stærkt øget indsats for forskning i årsagerne til barnløshed og forebyggelse, ligesom vilkårene for adoption bør lettes.

Rådet fastslår som et princip, at ethvert myndigt menneske selv skal bestemme gennem informeret samtykke, om han eller hun ønsker at deltage i et forsøg eller i en behandling.

Udviklingen fra et menneskeligt befrugtet æg til fosteranlæg og foster er en kontinuerlig proces, og rådet mener ikke, at der i dette udviklingsforløb kan fastlægges et bestemt tidspunkt, hvor graden af beskyttelsesværdighed afgørende ændres.

Endelig beklager rådet, at reagensglas-befrugtning er blevet indført i Danmark uden offentlig debat om metodens fordele og ulemper.

Forsøg på befrugtede æg, fosteranlæg og fostre

Flertallet foreslår, at intet forsøg på menneskelige befrugtede æg, fosteranlæg og fostre må foretages uden forudgående godkendelse. Forsøgene skal vurderes og godkendes af et kontrolorgan, som rådet foreslår nedsat. Forsøgene må kun gennemføres når en række betingelser er opfyldt og på de vilkår, som kontrolorganet fastsætter.

Forsøget må bl.a. ikke påføre det befrugtede æg, fosteranlæg eller foster unødigt skade, og der skal være begrundet håb om, at der kan opnås resultater af væsentlig betydning for fremtidig forebyggelse eller behandling. Forsøget må heller ikke skade moderens helbred. Det er afgørende vigtigt med informeret samtykke, og det bør på vegne af det befrugtede æg, fosteranlæg og foster gives af kvinden og hendes mand eller partner.

Endelig må forsøget ikke formodes at medføre skadevirkninger på det menneskelige befrugtede æg, fosteranlæg, foster eller moderen. Der er på dette centrale punkt ikke enighed blandt flertallet. 5 medlemmer af flertallet foreslår, at der tillige skal kunne gennemføres forsøg på befrugtede æg og levende fosteranlæg og under ganske særlige omstændigheder på fostre, selv om forsøgene kan have skadevirkninger. En forudsætning er, at de befrugtede æg, fosteranlæg og fostre ville være gået til grunde, uanset om forsøget blev gennemført eller ej.

Flertallet i rådet lægger dermed op til, at der ikke mere skal være totalt forbud mod forsøg på befrugtede menneskelige æg.

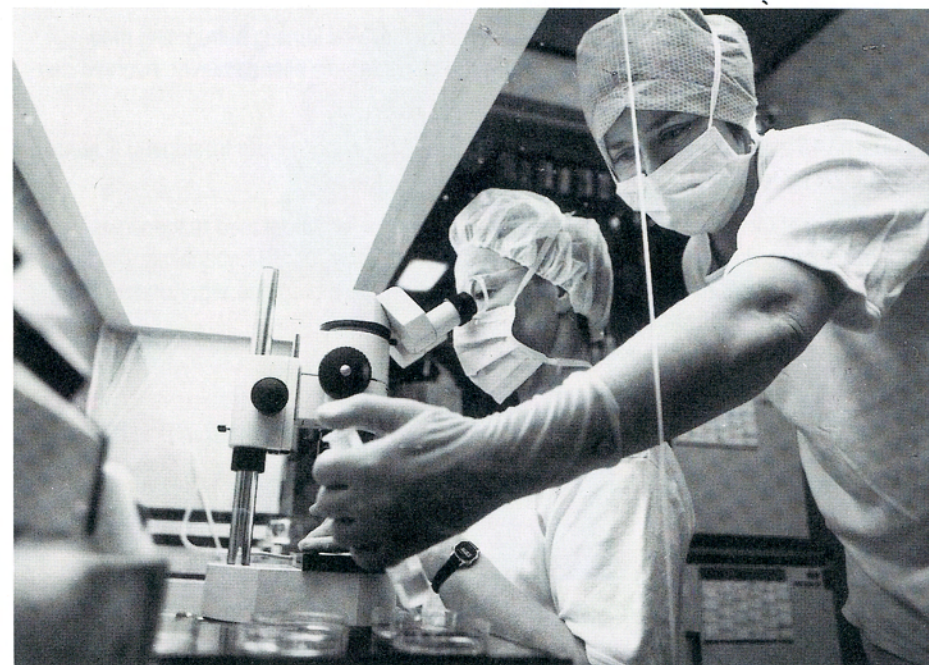
Mindretallet finder, at forsøg på overskydende befrugtede æg som hovedregel skal være forbudt. Begrundelsen er, at sådanne forsøg indebærer en rent manipulerende holdning til det begyndende menneskeliv. Denne holdning er uforenelig med respekten for menneskelivet, der ellers betragtes som en grundlæggende etisk tanke i demokratiske samfund. *Mindretallet* mener med andre ord, at forsøg på overskydende befrugtede æg ville være ensbetydende med et uacceptabelt skred i vore normer.

Behandling af barnløshed

Der er i rådet to forskellige synspunkter på behandling af barnløshed.

Et *flertal* på 10 af rådets 17 medlemmer lægger vægt på, at behandling af ufrivillig barnløshed med reagensglasbefrugtning allerede er indført og accepteret. Flertallet i rådet går ikke imod, at denne behandlingsform fortsættes.

Flertallet tillægger hensynet til børn og voksne større vægt end hensynet til befrugtede æg, fosteranlæg og fostre. Det skyldes, at børn og voksne allerede står i faktisk oprettede menneskelige relationer, hvorimod det befrugtede æg kun repræsenterer forventningen om et barn.

Selv en stor forebyggende indsats vil ikke helt kunne forhindre ufrivillig barnløshed. Når reagensglasbefrugtning er et behandlingstilbud, forpligter det også samfundet til at forbedre teknikken. Det kan i visse tilfælde kræve forsøg på befrugtede æg.

Reagensglasbefrugtning er en væsentlig forbedring af den hidtidige behandling af barnløshed.

Et *mindretal* på 7 af rådets medlemmer anbefaler en afvikling af reagensglasmetoden og et forbud mod forsøg på befrugtede æg, bl.a. fordi forsøg på overskydende befrugtede æg er en forudsætning for metoden. Afviklingen bør ske ved, at reagensglasbefrugtningen så vidt muligt overflødiggøres ved, at der satses på forebyggelse af barnløshed, en ligestilling mellem reagensglasbefrugtning og adoption samt oplysning og debat om det biologiske forældreskab som normalitetsideal.

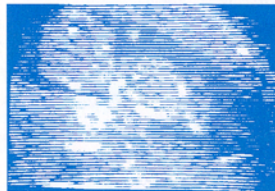
Derfor foreslår *mindretallet*, at Sundhedsministeren udarbejder en plan med konkrete forslag til afvikling af reagensglasbefrugtning.

Et *flertal* vil ikke forbyde bortgivning (donation) af ubefrugtede og befrugtede æg. Det skal ligeledes være muligt at nedfryse æggene i en kortere periode, dels for at forbedre chancen for graviditet ved reagensglasbefrugtning, og dels for at undgå behov for yderligere ægudtagning.

Rådet finder, at det er ønskeligt, at et barn har to forældre. Ved kunstig befrugtning med donorsæd bør der foreligge et informeret samtykke fra ægtefælle eller samlever, hvorved den sociale far påtager sig faderskabet.

Et flertal på 13 af rådets medlemmer vil dog ikke udelukke enlige kvinder fra adgang til kunstig insemination og reagensglasbefrugtning.

4 medlemmer af rådet peger på, at der er mange problemer forbundet med reagensglasbefrugtning, og ønsker derfor ikke, at der skal være et tilbud om denne behandling. Det betyder samtidig, at det ikke er nødvendigt at tage stilling til forsøg på befrugtede æg. Kun forsøg og behandling, der gavner fosteranlægget og fosteret, skal kunne udføres.

Spørgsmål til diskussion

Hvordan oplever filmens hovedpersoner, Eva og Steen behandlingen?

Er ufrivillig barnløshed en sygdom, som samfundet skal afsætte økonomiske midler til at behandle? Har samfundet pligt til at hjælpe folk med at få et barn?

Skal samfundet opstille krav til forældrenes egenskaber på samme måde, som det idag sker ved adoption? Bør reagensglasbefrugtning f.eks. kun tilbydes kvinder, der lever i et fast parforhold?

Skal det befrugtede æg betragtes som menneskeligt liv? Skal det befrugtede æg beskyttes? Kan reagensglasbefrugtning forenes med hensynet til beskyttelse?

Skal vi tillade nedfrysning af befrugtede menneskelige æg? Skal der i givet fald være regler for, hvor længe æggene må nedfryses? Hvem har retten til æggene?

Skal det være tilladt at lave forsøg på befrugtede æg?

Skal det kun være tilladt at gennemføre forsøg, der er til gavn for det befrugtede æg? Eller skal det også være tilladt at gennemføre forsøg, som kan skade? Er dette afhængigt af, hvilket formål forsøget har?

Materiale til diskussion

Det Etske Råd har udgivet materiale, der lægger op til debat om behandling af ufrivillig barnløshed.

Følgende bøger kan købes i boghandlen:

Beskyttelse af menneskelige kønsceller, befrugtede æg, fosteranlæg og fostre. En redegørelse, Det Etske Råd, 1989.

Livets begyndelse. Opponentindlæg på Det Etske Råds møde i Århus, Det Etske Råd, 1989.

Behandling af og forsøg på fostre, Lars Adam Rehof, Det Etske Råd, 1989.

Barnet uden navn, Dea Trier Mørch, Det Etske Råd, 1990.

Fosterbørn. Når teknikken griber ind i livets begyndelse, Ole Münster og Bo Andreassen Rix. Thorups forlag, 1989.

Derudover er der udgivet følgende titler, som kan lånes på biblioteket:

Prænatal dianogstik, prænatal screening, genetisk rådgivning. Et debatoplæg, Det Etske Råd, 1989.

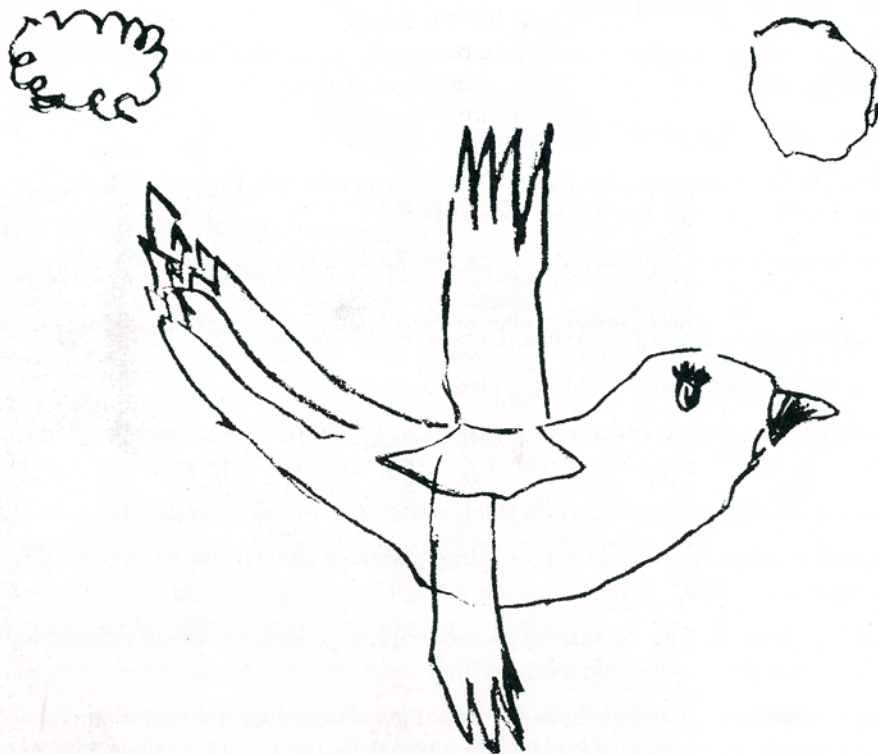
Kunstig befrugtning og forskning på menneskelige kønsceller og befrugtede æg. Et debatoplæg, Det Etske Råd, 1989.

Reagensglasbørn og anden form for kunstig befrugtning. Juridiske konsekvenser ved anvendelse af ny forplantningsteknologi m.v. Et juridisk responsum, Linda Nielsen, Det Etske Råd, 1989.

Hvad er Det Ethiske Råd?

Folketinget har nedsat Det Ethiske Råd, som bl.a. skal komme med indstillinger til sundhedsministeren og Folketinget om de etiske spørgsmål, den biomedicinske udvikling rejser. Rådet har siden sin start i 1988 arbejdet med dødskriteriet og ny teknik anvendt ved livets begyndelse. Rådet skal også skabe offentlig debat om de etiske spørgsmål.

Rådet har 17 medlemmer, der er ulønnede. Udpegningen sker under hensyntagen til medlemmernes offentligt dokumenterede indseende i de etiske, kulturelle og samfundsmæssige spørgsmål, der er af betydning for rådets arbejde. Medlemmerne repræsenterer ikke organisationer eller institutioner.

Katia Forbert Petersen.

Fotograf og instruktør

Udannet filmfotograf på Den Polske Filmskole i Lodz. Har fotograferet ca. 40 film, nogle i udlandet for tysk TV (ZDF) og National Film Board of Canada, nogle for TV2.

Har selv instrueret og fotograferet bl.a. følgende film:

- 1973 Polske piger
- 1979 Sammen med Lena
- 1980 En uge uden smil
- 1984 Johanne fra Daugbjerg
- 1985 Jeg vil ha' dig tilbage
- 1987 Mit søde barn
- 1989 En fremmed piges dagbog
- 1990 Ønskebarn

